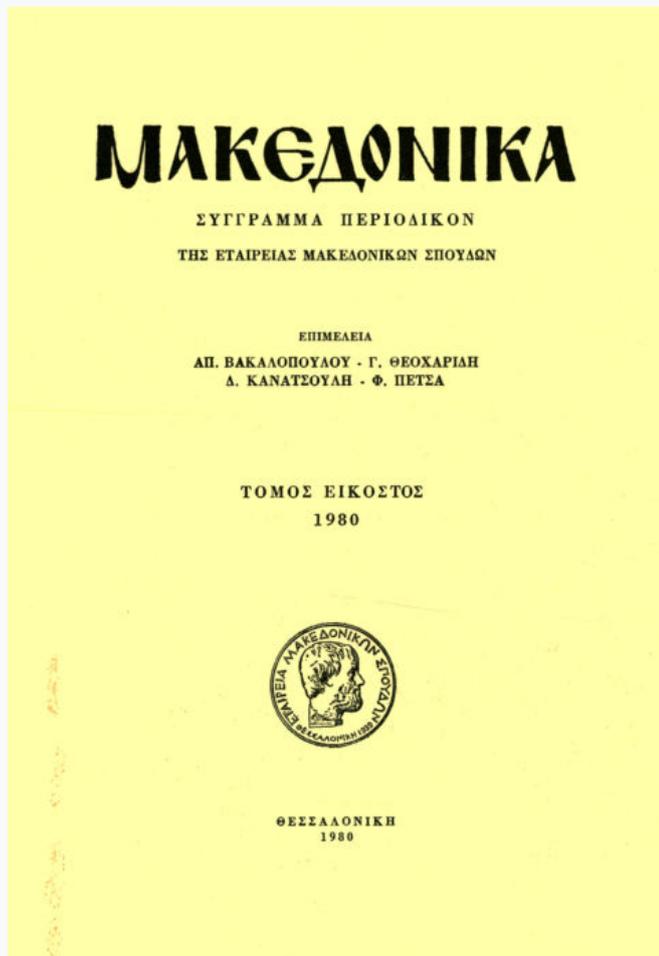

Μακεδονικά

Τόμ. 20, Αρ. 1 (1980)

Χριστόφορος Νάλτσας (1896-1980)

Κωνσταντίνος Αν. Βαβούσκος

doi: [10.12681/makedonika.396](https://doi.org/10.12681/makedonika.396)

Copyright © 2015, Κωνσταντίνος Αν. Βαβούσκος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαβούσκος Κ. Α. (1980). Χριστόφορος Νάλτσας (1896-1980). *Μακεδονικά*, 20(1), ζ'-ιβ'.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.396>

Χριστόφορος Νάλτσας

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΝΑΛΤΣΑΣ
(1896-1980)

Ἡ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν ὑπέστη καὶ νέαν ἀπόλειαν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐταίρων της, τὴν φορὰν αὐτὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοφόρου Νάλτσα. Μὲ τὴν ἀπόλειαν αὐτὴν ἡ χορεία τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἱδρυσαν καὶ προέβαλον τὴν Ἐταιρείαν, βαίνει δυστυχῶς ἐξαντλουμένη καὶ τοῦτο πρὸς μεγάλην λύπην ὄλων μας, διότι, πράγματι, χάρις εἰς τὸν ζῆλον, τὰς ἐντόνους προσπάθειάς καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν προσώπων αὐτῶν ἡ Ἐταιρεία κατέστη δυνατόν νὰ λάβῃ σάρκα καὶ ὄστᾶ καὶ νὰ ἐξελιχθῇ εἰς τὸ σημερινὸν ἐπιβλητικὸν συγκρότημα, ὡς ἔργον διαρκῆς καὶ ἀγαθόν.

Ὁ Χριστόφορος Νάλτσας ὑπῆρξεν ἐκ τῶν δομητόρων τῆς Ἐταιρείας. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἐπὶ ὀκταετιὰν δὲ ἀντιπρόεδρος αὐτοῦ καὶ μέλος τῆς Κτηριακῆς Ἐπιτροπῆς. Ὡς ἐκ τῶν θέσεων τούτων, εἶχεν ἀποφασιστικὴν γνώμην ἐπὶ τῶν ἐξελίξεων τῆς Ἐταιρείας καὶ μὲ τὸ κύρος τὸ ὁποῖον διέθετε καὶ τὰς νομικάς του συμβουλὰς ἀπετέλει πολῦτιμον στοιχεῖον εἰς τὴν ὄλην ὀργανωτικὴν προσπάθειαν αὐτῆς. Δυστυχῶς σωματικὰ ἀτυχήματα τοῦ ἐστέρησαν πρὸ πολλοῦ τὴν δυνατότητα νὰ μετέχῃ εἰς τὴν ἐνεργὸν δρᾶσιν τῆς Ἐταιρείας καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ παραμείνῃ μακρὰν τοῦ Ὄργανισμοῦ, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὁποίου μὲ τόσον ζῆλον συνέβαλεν. Ἡ ἀκουσία, ἀλλὰ καὶ ὑποχρεωτικὴ αὐτῆ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἐνεργὸν δρᾶσιν, συνετέλεσαν οὐχὶ ὀλίγον εἰς τὴν τελικὴν σωματικὴν του κατάρρευσιν, ἡ ὁποία τελικῶς τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν θάνατον. Ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν, ἀλλὰ τὸ γεγονός τοῦτο δὲν ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν λύπην τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα διὰ τὴν ἀπόλειαν ἀνδρὸς δεδοκιμασμένου εἰς τὰ ἔθνικὰ ζητήματα, γνώστου τῶν ἱστορικῶν θεμάτων τῆς Μακεδονίας καὶ ἐκ τῶν στυλοβατῶν τῆς Ἐταιρείας.

Ὁ Χριστόφορος Νάλτσας ἐγεννήθη τὸ 1896. Κατάγεται ἐκ Κρουσόβου τοῦ Μοναστηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγκατεστάθησαν οἱ πρόγονοί του, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπῆρξαν τὸ 1830 ἐκ τῶν πρώτων οἰκιστῶν τῆς ἱστορικῆς Μοσχοπόλεως, τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς ἑλληνίδος πόλεως τῆς Βορείου Ἠπείρου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλειτούργησεν ἡ Ἀκαδημία τοῦ ὑποδοῦλου γένους καὶ τὸ δεῦτερον μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔθνικὸν τυπογραφεῖον. Εἰς τὸ Κρούσοβον ἐγκατεστάθησαν οἱ ἀμεσώτεροι πρόγονοί του προφανῶς μετὰ τὴν πρώτην καταστροφὴν τῆς Μοσχοπόλεως. Τὰ ἑρεῖπια τοῦ ἀρχον-

τικοῦ των ἐσώζοντο μέχρι πρό τινος εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς πόλεως, εἰς τὰς ὑπάρειας τῶν ὑπερκειμένων λόφων, εἰς τὴν ἀκραίαν συνοικίαν τοῦ Κρουσόβου. Τὰ ἐνθυμοῦμαι, ὡς ἐνθυμοῦμαι ἐπίσης ὅτι οἱ γονεῖς μου διηγούντο ὅτι οἱ Ναλτσαῖοι διήρχοντο, κατερχόμενοι πρὸς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ἔμπροσθεν τῆς πατρικῆς μας οἰκίας. Εἰς ἕκ των ἐν Κρουσόβῳ προγόνων του ὑπῆρξε πρόκριτος τῆς πόλεως. Τὸ Κρούσοβον ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἐπίσημον σύζυγον τοῦ σουλτάνου, τὴν Βαλιντὲ σουλτάναν. Ὡς ἕκ τοῦ λόγου τούτου ἦτο ἀπηλλαγμένον φόρων καὶ δὲν εἶχε τουρκικὸν πληθυσμὸν παρὰ μόνον μικρὰν τουρκικὴν φρουρὰν εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι καὶ τὸ ὅτι τὸ τουρκικὸν νεκροταφεῖον τῆς πόλεως ἀπεκαλεῖτο «νεκροταφεῖον τοῦ Τούρκου», διότι ἐπὶ διακόσια ὄλα ἔτη μόνον εἰς Τοῦρκος ἐτάφη εἰς αὐτό. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ Κρούσοβον ἀνήκεν εἰς τὴν Βαλιντὲ σουλτάναν μετέβαινε κατ' ἔτος ἀντιπροσωπεῖα προκρίτων εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν δώρων εἰς τὴν σουλτάναν. Μεταξὺ τῶν προκρίτων τούτων εἶδον ἐγὼ αὐτὸς εἰς παλαιὸν ἔγγραφον ἀναγραφόμενον τὸ ὄνομα τοῦ Κόλιου Νάλτσα (Νικολάου Νάλτσα).

Πλὴν τοῦ πατρὸς του καὶ ἡ μήτηρ του προήρχετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τοῦ Κρουσόβου, τῆς οἰκογενείας Κομάτη. Τοιούτους ἔχων γονεῖς ὁ Χριστόφορος Νάλτσας δὲν εἶναι ἀορίας ἄξιον ὅτι ἔλαβεν ἐπιμελημένην ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν. Ἐπεράτωσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς του εἰς τὸ τότε λαμπρὸν γυμνάσιον Θεσσαλονίκης, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πατήρ του, ὁ ὁποῖος εἶχε διατελέσει διερμηνεὺς τοῦ ἑλληνικοῦ Προξενείου Μοναστηρίου μὲ βαθμὸν Προξένου, εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς Θεσσαλονικὴν. Ἀνωτέρας σπουδὰς ἠκολούθησεν εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ 1923, ἡ σχετικὴ δὲ βραδύτης εἰς τὴν λήψιν τοῦ πτυχίου ὀφείλεται εἰς τὴν στράτευσίν του, ἡ ὁποία διήρκησεν ἐπὶ ἔτη, ὡς θὰ φανῆ ἐν συνεχείᾳ. Ὁ Χριστόφορος Νάλτσας ἐδικηγόρησεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, κατ' ἀρχὴν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Νικολάου Μάνου, ἐν συνεχείᾳ δὲ μόνος. Τὸ δικηγορικὸν του γραφεῖον, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἦτο νομικὸς σύμβουλος τῆς παλαιᾶς (βελγικῆς) ἐταιρείας ἠλεκτροφωτισμοῦ καὶ τροchioδρόμων (μέχρι τοῦ 1940), εἶδεν ἡμέρας λαμπρᾶς δραστηριότητος. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1935) ἐνυμφεύθη τὴν Εὐλαμπίαν Θεοδ. Οἰκονόμου, μετὰ τῆς ὁποίας πολὺ ἄργότερον ἀπέκτησε θυγατέρα, τὴν ἐρίτιμον κυρίαν Ἀθηνῶν Χατζηαγγέλου.

Ἡ δικηγορικὴ ἐνασχόλησις δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν του δραστηριότητα. Καρπὸς αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ διδακτορικὴ του διατριβὴ περὶ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐμπορικῶν ἐταιρειῶν δυνάμει τῆς ὁποίας ἀνεκλήρθη διδάκτωρ τοῦ Δικαίου τῆς Νομικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης τὸ 1933. Τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτὴν δραστηριότητα τὴν συνέχισε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἡσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὸ Ἴδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον καὶ μὲ

τὸ Ἄστικὸν Δίκαιον, εἰς τὰ ὁποῖα ἀφιέρωσε καὶ ἐργασίας καὶ μελέτας καὶ ἄρθρα καὶ σχόλια. Εἰς ἐπιβράβευσιν τούτων ἀνεκνήρυσθη ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου Διεθνούς καὶ Ἀλλοδαποῦ Δικαίου τὸ 1949. Παράλληλως πρὸς τὰς νομικὰς του μελέτας ἠσχολήθη μετὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Μακεδονίας, τόσον τὴν ἀρχαίαν, ὅσον καὶ τὴν νέαν, εἰς αὐτὴν δὲ ἀφιέρωσε σειρὰν μελετῶν, αἱ ὁποῖαι ἅπασαι διαπνέονται ἀπὸ βαθεῖαν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρογονικὴν γῆν καὶ ἀπὸ μαχητικὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐπ' αὐτῆς δικαίων τῆς φυλῆς. Μία ἐξ αὐτῶν, «Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα καὶ ἡ σοβιετικὴ πολιτικὴ» (ἔκδ. 1954), ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ὁ Χριστόφορος Νάλτσας ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα ἐπὶ μακρὸν ὡς στρατιώτης. Ἦδὴ ἀπὸ τοῦ 1916 ἐτάχθη εἰς τὰς τάξεις τοῦ Σώματος Στρατοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὸ Μακεδονικὸν Μέτωπον μέχρι τοῦ 1918. Ἐν συνεχείᾳ ἐξεστράτευσεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἀρχικῶς ὡς ὑπασπιστῆς τοῦ διοικητοῦ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ ἀντιστρατήγου Ἰωάννου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποκτήσει τὴν φήμην τοῦ γενναίου τῶν γενναίων, καὶ ἐν συνεχείᾳ καὶ μέχρι τοῦ τέλους τῶν μικρασιατικῶν ἀγώνων ὡς διευθυντῆς τοῦ Β' ἐπιτελικοῦ γραφείου αὐτοῦ καὶ τοῦ Βορείου Συγκροτήματος Μεραρχιῶν. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας ὑπηρέτησεν εἰς τὸ Β' ἐπιτελικὸν γραφεῖον τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ, ἀποστρατευθεὶς μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ἐφέδρου λοχαγοῦ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐλληνοϊταλικοῦ πολέμου ἀνεκλήθη εἰς τὸ στράτευμα, τοποθετηθεὶς εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τῆς XII Μεραρχίας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου ἐτραυματίσθη εἰς τὴν κεφαλὴν, χωρὶς περαιτέρω συνεπείας, ἀποστρατευθεὶς τελικῶς μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου. Ἡ Πατρις ἀνταμείβουσα τὰς πολεμικὰς του ὑπηρεσίας τοῦ ἀπένευμε τὸν Χρυσὸν Σταυρὸν τοῦ Γεωργίου Α' μετὰ ξιφῶν, τὸν Πολεμικὸν Σταυρὸν μετὰ τεσσάρων ἀστερίσκων (διαμνημονεύσεων), τὸ Ἀριστεῖον Ἀνδρείας μετὰ τριῶν διαμνημονεύσεων, τὸ μετάλλιον στρατιωτικῆς ἀξίας, Διασυμμαχικοῦ Ἀγῶνος, Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως κ.λ.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὑπηρέτησεν ὡς ὑφυπουργὸς εἰς τὰς Κυβερνήσεις Π. Βούλγαρη καὶ Π. Κανελλοπούλου καὶ ὡς Γενικὸς Διοικητῆς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἐπὶ τούτοις διωρίσθη ἐπίτιμος Πρόξενος τῆς Ὀλλανδίας τὸ 1949 καὶ παρέμεινε μέχρι τὸ 1956, ἐξελέγη μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τοῦ ὁποῖου, ὡς ἐλέχθη, ἐχηρημάτισεν ἐπὶ ὀκταετίαν ἀντιπρόεδρος καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν ἰδρύσιν τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τοῦ ὁποῖου διετέλεσε πρῶτος διευθυντῆς ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ διευθύνοντος συμβούλου.

Ἡ προσωπικότης τοῦ Χριστοφόρου Νάλτσα εἶναι ἀνάγλυφος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ τοῦ θυγατρικοῦ τῆς Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἀνάγλυφος ὁμοῦ εἶναι ἡ προσωπικότης του καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κτηριακοῦ συγκροτήματος τῆς Ἐ-

ταιρείας. Τὸ ὄνομά του εἶναι ἀναγεγραμμένον εἰς τὸν πίνακα, ὁ ὁποῖος κοσμεῖ τὸ Θέατρον τῆς Ἑταιρείας. Πέραν ὅμως ὅλων τούτων ἡ μνήμη του θὰ διαιωρίζεται εἰς τὰ βιβλία, τὰ ὅποια ἔγραψε καὶ τὰ ὅποια ἡ Ἑταιρεία ἐξέδωσεν. Αὐτὰ θὰ μαρτυροῦν διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Μακεδονίαν, ἡ γῆ τῆς ὁποίας τὸν ἐδέχθη, αὐτὸν ὁ ὁποῖος τὴν ὑπερησπίσθη καὶ διὰ τῶν ὅπλων ὡς στρατιώτης καὶ διὰ τῆς γραφίδος ὡς συγγραφεύς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ